

KS. KRZYSZTOF TRYK
Sandomierz

Szkolenia społeczno-zawodowe organizowane przez Związek Stowarzyszeń Młodzieży Polskiej w diecezji sandomierskiej

W dwudziestoleciu międzywojennym, podobnie jak było to również w okresie wcześniejszym, Kościół katolicki w Polsce starał się wpływać na wychowanie młodego pokolenia. Zadanie to realizowano m.in. poprzez nauczanie religii w szkołach, katechizację parafialną czy tworzenie organizacji katolickich. Jedną z nich, żywo działającą na terenie diecezji sandomierskiej, było Stowarzyszenie Młodzieży Polskiej (SMP). W okresie świetności liczyło ono prawie 15 tys. członków w sekcjach męskich i żeńskich w ponad 500 oddziałach parafialnych. Młodzież należąca do tej organizacji nie tylko czynnie włączała się w życie religijne poszczególnych parafii i diecezji, lecz prowadziła również ożywioną działalność kulturalno-oświatową (np. poprzez tworzenie bibliotek, organizowanie wykładów i prelekcji oraz zajęć sportowych). Oprócz tych inicjatyw członkowie SMP brali udział w różnego rodzaju szkoleniach społeczno-zawodowych, co jest przedmiotem niniejszego artykułu.

Dotychczas dziejami Stowarzyszenia Młodzieży Polskiej w diecezji sandomierskiej szerzej zajmował się jedynie autor niniejszego artykułu. Na łamach „Studiów Sandomierskich” ukazały się już dwa teksty podejmujące ten temat¹. Niniejszy artykuł jest kontynuacją tej problematyki.

Podstawą źródłową tej pracy jest przede wszystkim czasopismo omawianej organizacji, tj. „Okólnik Związku Stowarzyszeń Młodzieży Polskiej Ziemi Sandomiersko-Radomskiej”. Przy opracowaniu podjętego tematu wykorzystano również materiały archiwalne przechowywane w Archiwum Diecezji Sandomierskiej. Zgromadzone informacje źródłowe ukazano w układzie problemowo-chronologicznym.

Przysposobienie rolnicze

Jednym z powodów zainteresowania SMP rolnictwem były dane o członkach stowarzyszenia zawarte w sprawozdaniach, które przesyłały do centrali diecezjalnej

¹ K. Tryk, *Osiągnięcia Stowarzyszenia Młodzieży Polskiej w zakresie kultury i oświaty w diecezji sandomierskiej w latach 1919–1934*, „Studia Sandomierskie” 13 (2006), z. 4, s. 21–34; K. Tryk, *Powstanie i struktura organizacyjna Związku Stowarzyszeń Młodzieży Polskiej w diecezji sandomierskiej*, „Studia Sandomierskie” 15 (2008), z. 4, s. 5–52.

poszczególne oddziały parafialne. Wynikało z nich, że „70% młodzieży stowarzyszonej trzy czwarte swego życia spędza w pracy na roli”². Dane związkowe z 1928 r. wykazują, że na 3842 członków SMP aż 3464 pomagało rodzicom w pracach polowych, co stanowiło 90 proc. łącznej liczby członków SMP w diecezji sandomierskiej³. Z biegiem lat proporcje te ulegały zmianom. W 1929 r. na 5245 członków na roli pracowało 3685, co stanowiło już 70 proc. ogółu młodzieży stowarzyszonej. Zmiany liczby członków zajmujących się rolnictwem podyktowane były m.in. wzrostem liczby osób pracujących w szeroko pojętym przemyśle⁴.

Pierwsze sygnały świadczące o podjęciu tematyki rolnej pojawiły się w 1926 r. Wśród propozycji tematów spotkań w trzecim kwartale 1926 r. związek umieścił zagadnienie pt. *Wykształcenie i wychowanie gospodarcze w Stowarzyszeniach Męskich*. Jako materiał pomocniczy w przygotowaniu spotkania miał służyć numer kwietniowy „Kierownika Młodzieży” z 1920 r.⁵

Jedną z pierwszych akcji stowarzyszenia w dziedzinie edukacji rolniczej było zainteresowanie młodzieży kursami rolniczymi organizowanymi w 1927 r. na terenie powiatu radomskiego przez Okręgowe Towarzystwo Rolnicze w Radomiu. Pierwsze takie kursy odbyły się w Rudzie Wielkiej (15 stycznia 1927 r.), Jastrzębiu (22 stycznia), Kuczkach (25 stycznia), Wyśmierzycach (1–4 lutego), Lisowie (5–6 lutego), Jastrzębiu (5–6 lutego), Stromcu (11–13 lutego), Radzanowie (20 lutego) i Jasionnej (12 marca). Dawały one okazję do nawiązania trwałej współpracy z Kołami Rolniczymi⁶. Związek zaapelował do młodzieży, aby obowiązkowo uczestniczyła w odczytach urządzanych przez Koła Rolnicze. Jednocześnie na łamach prasy organizacyjnej, czyli w „Młodej Polce”, „Przyjacielu Młodzieży” oraz „Kierowniku Stowarzyszeń Młodzieży”, zaczęto zamieszczać artykuły o tematyce rolnej. Zasadniczo były to odpowiedzi na pytania z tej dziedziny. Zalecano także lekturę „Gazety Gospodarczej” i „Młodego Rolnika”⁷.

Już w 1927 r. przy sekretariacie radomskiego SMP działał referat rolniczy. Miał on na celu pomoc stowarzyszonej młodzieży w kształceniu się w dziedzinie agrarnej. Na czele referatu stanął Stanisław Klamiński, pełniący jednocześnie obowiązki prezesa

² *Współpraca z Organizacjami Starszych*, „Okólnik Związku Stowarzyszeń Młodzieży Polskiej Ziemi Sandomiersko-Radomskiej” [dalej: Okólnik] 7 (1927), nr 3–4, s. 10.

³ *Sprawozdanie z działalności Związku Młodzieży Polskiej w Radomiu za rok 1927*, Radom 1928, s. 17.

⁴ W 1927 r. w radomskim przemyśle pracowało 227 osób, natomiast w 1928 r. już 346, co stanowi wzrost o 65 proc. w stosunku do poprzedniego roku. J. Koziński, *Sprawozdanie z działalności Związku Młodzieży Polskiej w Radomiu za rok 1928*, w: *Rocznik Diecezji Sandomierskiej na 1930 rok*, oprac. S. Grelewski, Radom [1929], s. 118.

⁵ *Program pracy w Stowarzyszeniach Męskich na III kwartał 1926 roku*, Okólnik 6 (1926), nr 6–7, s. 16.

⁶ *Współpraca z Organizacjami...*, art., cyt., s. 10–11.

⁷ [N] Radwan, *Sprawy organizacyjne w naszych Stowarzyszeniach*, Okólnik 7 (1927), nr 9, s. 5–7.

Rady Związkowej⁸. Pierwszym kursem przeprowadzonym przez samo SMP, w programie którego pojawiła się tematyka agrarna, był prawdopodobnie kurs WF, który odbywał się w Radomiu od 19 września do 8 października 1927 r. W wielotematycznym programie kursu oprócz zagadnień związanych z dziedziną wychowania fizycznego i elementów organizacyjnych oraz wykładów z historii Polski pojawiły się tematy czyściej rolnicze, jak pszczelnictwo, hodowla oraz nowe systemy w rolnictwie⁹. Dobrą metodą szkoleniową były też wycieczki do wzorcowych gospodarstw rolnych w diecezji¹⁰. Wśród wytycznych pracy referatu rolniczego znalazły się też zagadnienia: powiększenia gospodarstw w trosce o zapewnienie przyszłości dzieciom, unowocześnienia gospodarki, racjonalnego używania nawozów i odpowiednich gatunków ziarna¹¹.

W 1928 r. referat rolniczy zalecał stowarzyszeniom, aby w pracy organizacyjnej uwzględniały następujące zagadnienia: komasacja gruntów, melioracja rolna, korzyści i znaczenie ogrodów, znaczenie kółek rolniczych. W tymże roku związek prowadził już szeroko zakrojoną działalność w dziedzinie edukacji rolniczej¹². Referat rolny zorganizował w trzech powiatach: koneckim, kozienickim i radomskim, łącznie 26 kursy jednodniowe (Bartodzieje, Białaczów, Falków, Gorzałków, Gowarczów, Jasionna, Kazanów Konecki, Kowala, Ksawerów Stary, Lipa, Łągów Kozienicki, Nieznamierowice, Odechów, Ruda Maleniecka, Rusinów, Skaryszew, Smogorzów, Sońniczany, Stara Wieś, Studzianna, Sucha, Wielka Wola, Wierzbica, Wyśmierzyce, Zwolen, Żarnów). Kadre szkoleniową kursów stanowili głównie instruktorzy z organizacji rolniczych. Ponadto dwa stowarzyszenia, w Kowali i Wierzbicy, korzystały z korespondencyjnych kursów im. Stanisława Staszica¹³.

Od 12 do 19 kwietnia 1928 r. związek zorganizował w Wacynie kurs hodowlano-rolniczy dla młodzieży męskiej. Miejszem tego tygodniowego szkolenia była szkoła rolnicza. Uczestnik musiał mieć przynajmniej 18 lat i ukończone minimum cztery oddziały szkoły powszechnej. Należało również uiścić opłatę za uczestnictwo (zainteresowany wpłacał 6 zł, resztę zaś dopłacał związek)¹⁴. W kursie tym wzięło udział 21 druhów, z których 20 ukończyło go z wynikiem pozytywnym. Uczestnicy ci pochodzili z czterech powiatów: kozienickiego – czterech, opoczyńskiego – dziewięciu, radomskiego – pięciu, a także sandomierskiego – dwóch. Wykłady zawodowe prowadzili nauczyciele ze szkoły rolniczej, natomiast tematykę organizacyjną prezentowali pracownicy związkowi. Za pracę na rzecz edukacji rolniczej związek otrzymał list pochwalny od Okręgowego Towarzystwa Rolniczego w Radomiu¹⁵.

⁸ *Wiadomości Związkowe*, Okólnik 7 (1927), nr 10–11, s. 10.

⁹ *Sprawozdanie z działalności [...] za rok 1927*, art. cyt., s. 6.

¹⁰ W. Włodarski, *Wakacje*, Okólnik 7 (1927), nr 7–8, s. 17.

¹¹ [N] Radwan, *Sprawy rolnicze w naszych Stowarzyszeniach*, Okólnik 7 (1927), nr 9, s. 5.

¹² *Wiadomości Związkowe...*, art. cyt., s. 13.

¹³ J. Koziński, *Sprawozdanie z działalności...*, art. cyt., s. 100–101.

¹⁴ *Przysposobienie rolnicze*, Okólnik 8 (1928), nr 3, s. 13.

¹⁵ J. Koziński, *Sprawozdanie z działalności...*, art. cyt., s. 103.

Praktyczną formą zastosowania wiadomości zdobytych podczas kursów rolniczych były konkursy. Polegały one na tym, że każdy z uczestników uprawiał wybrany przez siebie gatunek roślin na wyznaczonej w tym celu działce doświadczalnej. Wybierano nie więcej niż jeden – dwa rodzaje roślin uprawnych. Dla ułatwienia kontroli upraw przez działaczy związkowych tworzono sześciuosobowe zespoły. Na czele grupy stał przodownik. W nasiona do upraw można się było zaopatrzyć w siedzibie związku¹⁶. Zespół kupował nasiona za pieniądze zebrane od startujących osób. Na przykład w 1929 r. przydział kukurydzy kosztował 30 gr, fasoli – 70 gr, natomiast buraków – 1,70 zł¹⁷. Dłużników upominano publicznie poprzez zamieszczenie nazwy oddziału i należnej kwoty na łamach „Okólnika”¹⁸.

Działki konkursowe wyznaczali sami uczestnicy. O pomoc w wyborze odpowiedniej gleby mogli się zwrócić do rodziców bądź doświadczonych rolników. Działki te musiały mieć określoną powierzchnię w zależności od rodzaju uprawy. Np. fasola i kukurydza – 5 m × 10 m, natomiast buraki pastewne i ziemniaki – 20 m × 10 m. Pola konkursowe winny być usytuowane w miejscu niezacienionym, niedaleko domu, co ułatwiało pielęgnację zasiewu. Związek określał również odmiany uprawianych roślin. Stosowano przykładowo ziemniaki odmiany „Silesia”, fasola – „Bomba”, kukurydza – „Bydgoska wczesna”, a buraki pastewne – „Ekendorf”¹⁹.

Oddziały SMP mogły zgłaszać swe uczestnictwo w konkursie rolnym do końca marca. W startujących stowarzyszeniach zawiązywał się komitet konkursowy, w którego skład wchodził doświadczeni rolnicy. Z członków tego komitetu wyłaniał się sąd konkursowy, którego głównym zadaniem była ocena wyników ekip biorących udział w konkursie. Podstawą do kontroli poza oceną działki miał być dzienniczek, w którym zespół odnotowywał wszelkie prace wykonane na poletku konkursowym. Nadzór nad jego prowadzeniem należał do obowiązków przodownika zespołu. Kontrole upraw przeprowadzali także instruktorzy rolni, pracownicy związku (były to wizytacje zapowiedziane). Natomiast komisje wojewódzkie dokonywały kontroli upraw bez uprzedzenia²⁰.

Zbiór roślin konkursowych rozpoczynał się od połowy września. Jako pierwsze następowały zbiory fasoli. Potem kopano ziemniaki i buraki pastewne. Natomiast zbiory kukurydzy następowały nawet pod koniec października²¹. Po zamknięciu konkursu komisja sędziowska sporządzała protokół. Przeprowadzała także publiczny egzamin polegający na losowaniu pięciu pytań z dziedziny podjętej w konkursie. Po egzaminie urządzano lokalny pokaz prac i osiągnięć konkursowych²². W razie napotykanym trudności pomocą służył referat rolniczy²³.

¹⁶ S. Klamiński, *Konkurs rolniczy*, Okólnik 9 (1929), nr 2, s. 9–12.

¹⁷ *Nasze konkursy rolnicze*, Okólnik 9 (1929), nr 5, s. 7.

¹⁸ *Przysposobienie rolnicze*, Okólnik 9 (1929), nr 6, s. 16–17.

¹⁹ S. Klamiński, *Kursy i konkursy*, Okólnik 9 (1929), nr 3, s. 5–6.

²⁰ *Przysposobienie rolnicze*, Okólnik 9 (1929), nr 6, s. 16.

²¹ L. Grodzki, *Przysposobienie rolnicze. Zbiór roślin konkursowych*, Okólnik 9 (1929), nr 9, s. 11–12.

²² *Przysposobienie rolnicze*, Okólnik 10 (1930), nr 9, s. 8.

²³ *Nasze konkursy rolnicze...*, art. cyt., s. 6–7.

Pierwsze konkursy rolnicze odbyły się w 1928 r. W czterech kategoriach upraw wystąpiło 480 uczestników (fasola – 54, buraki – 58, ziemniaki – 98, kukurydza – 270). Największym zainteresowaniem cieszyła się uprawa kukurydzy. W tej kategorii wystąpiło aż 270 z 480 uczestników, a więc ponad połowa startujących. Było to podyktowane popularyzacją tej kategorii upraw. Lata 1929–1930 nosiły nawet miano „roku kukurydzy”. W 1928 r. nie odnotowano żadnego konkursu hodowli zwierząt. Brak jednak informacji, z których stowarzyszeń pochodziły startujące w konkursach osoby. Nie odnotowano także, czy byli to pojedynczy uczestnicy, czy też zespoły konkursowe²⁴.

W 1929 r. program konkursów rolniczych poszerzono o nowe kategorie upraw. Ciekawą dziedziną była pielęgnacja ogródków kwiatowych, w której mógł wziąć udział każdy, „komu ozdoba wsi polskiej leży na sercu, kto chciałby szarzynę naszych zagród barwnym kobiercem przyozdobić”²⁵. Po raz pierwszy przeprowadzono także konkurs hodowli prosiąt. Kredytu na zakup prosiąt miał udzielić młodzieży Bank Rolny. W tej kategorii także mogły występować zespoły liczące co najmniej sześć osób. Każdy zgłaszający się do konkursu musiał wpłacić zaliczkę w wysokości 10 zł i złożyć weksel równy wartości prosięcia. Zaliczkę i weksel przekazywano przedstawicielowi Powiatowej Komisji Przynależności Rolniczej, który miał dostarczyć prosięta. Gdyby w czasie trwania konkursu zwierzę padło, odpowiadał za nie w pełni właściciel. Szczegółowe wskazówki dotyczące żywienia i pielęgnacji trzody miały się ukazywać na łamach „Okólnika”²⁶. Młodzież żywo odpowiedziała na tę propozycję. Wpłacano zaliczki i składano weksle na poczet zakupu prosiąt. Ze względu na trudności organizacyjne związek musiał przenieść konkurs hodowli prosiąt na marzec. Wśród przeszkód wymieniano trudności z nabyciem zgłoszonej przez stowarzyszenia liczby prosiąt, a także przeszkodę natury weterynaryjnej (liczne zachorowania trzody)²⁷.

Jako propozycję nowej dziedziny konkursowej zgłoszono również „konkurs zwiększania mleczności krów”. Tak zachęcał do uczestnictwa w tej dziedzinie inż. Lech Rościszewski, inspektor Rady Okręgowego Towarzystwa Rolniczego z województwa kieleckiego: „Druhowie i druhnny! Zwiększajmy plony z naszych pól. Przyszłość Polski w roli leży i w polskim ludzie rolniczym. [...] Toć krowa się znajduje w każdym niemal gospodarstwie, toć słomy ojcom zazwyczaj nie brakuje. A pasze treściwe można spłacić nadwyżką mleka. Kto tylko w domu rodzinnym ma krowę, niech staje do konkursu zwiększania mleczności”. Inne proponowane tematy konkursowe dotyczyły hodowli kur i „kontroli nieśności” oraz hodowli cieląt²⁸. Brak jednak informacji o takich tematach konkursowych w sprawozdaniach związkowego referatu rolniczego.

Okres letnich konkursów rolniczych trwający od kwietnia 1929 r. zakończono 27 października. Już 24 października w Opocznie na pokazie prac konkursowych można było podziwiać osiągnięcia zespołów z tego powiatu. Zaskoczenie gospo-

²⁴ J. Koziński, *Sprawozdanie z działalności...*, art. cyt., s.101.

²⁵ L. Rościszewski, *Nasze konkursy w roku 1929-tym*, *Okólnik* 9 (1929), nr 1, s. 7–9.

²⁶ L. G[rodzki], *Przynależność rolnicza*, *Okólnik* 9 (1929), nr 11, s. 9–11.

²⁷ *Przynależność rolnicza*, *Okólnik* 10 (1930), nr 1, s. 5.

²⁸ L. Rościszewski, *Nasze konkursy...*, s. 7–9.

darzy wzbudzały np. pięciokilogramowe buraki pastewne. Na pokazy przychodzili okoliczni rolnicy pragnący się zapoznać z zastosowanymi przez młodzież metodami upraw. Najlepsi uczestnicy otrzymali nagrody: Regina Kołodziejska z Głowaczowa – złoty zegarek, Józefa Turska z Łagowa Kozienickiego – budzik, Feliks Gawłowski z Żarnowa – nagrodę pieniężną w wysokości 200 zł, natomiast Antoni Węsek z Wólki Brzóskiej – stypendium do szkoły rolniczej²⁹.

Poniższe dwie tabele ilustrują uczestnictwo członków SMP w konkursach rolniczych w 1929 oraz 1933 r. Zespoły konkursowe podzielono według powiatów.

Tab. 1. Udział członków SMP diecezji sandomierskiej w konkursach rolniczych w 1929 r.

Powiat	Kukurydza		Buraki pastewne		Ziemniaki		Fasola		Ogródek kwiatowy		Hodowla prosiąt		Zestawienie	
	Liczba osób	Liczba zespołów	Liczba osób	Liczba zespołów	Liczba osób	Liczba zespołów	Liczba osób	Liczba zespołów	Liczba osób	Liczba zespołów	Liczba osób	Liczba zespołów	Liczba osób	Liczba zespołów
1 ilżecki	90	13	37	6	46	7	33	5	-	-	-	-	206	31
2 konecki	114	17	6	1	7	1	52	9	8	1	-	-	187	29
3 kozienicki	75	9	36	5	91	13	-	-	-	-	-	-	202	27
4 opatowski	15	2	19	3	27	4	47	6	-	-	-	-	108	15
5 opoczyński	44	7	67	11	61	9	30	4	-	-	1	12	214	32
6 radomski	143	20	47	7	24	3	29	4	-	-	-	-	243	34
7 sandomierski	18	1	49	8	24	4	37	6	-	-	-	-	128	19
8 stopnicki (część)	12	2	-	-	-	-	6	1	-	-	-	-	18	3
RAZEM	511	73	261	41	280	41	234	35	8	1	12	192	1306	192

Źródło: Okólnik 9 (1929), nr 5, s. 5.

²⁹ *Przypodobienie rolnicze*, Okólnik 9 (1929), nr 12, s. 9–11.

Tab. 2. Tematy uprawowe i hodowlane w konkursach rolniczych organizowanych przez SMP diecezji sandomierskiej w 1933 r.

Powiat	zestawienie		buraki		ziemniaki		marchew		kukurydza		kapusta		pomidory		cebula		fasola		ogórki		soja		prosięta		kury		króliki			
	Uczestnicy	Zespoły	Uczestnicy	Zespoły	Uczestnicy	Zespoły	Uczestnicy	Zespoły	Uczestnicy	Zespoły	Uczestnicy	Zespoły	Uczestnicy	Zespoły	Uczestnicy	Zespoły	Uczestnicy	Zespoły	Uczestnicy	Zespoły	Uczestnicy	Zespoły	Uczestnicy	Zespoły	Uczestnicy	Zespoły	Uczestnicy	Zespoły		
1 iłżecki	159	28	27	5	26	4	14	2	-	-	17	3	17	3	17	3	17	3	17	3	17	3	17	3	17	3	17	3	17	3
2 konecki	292	36	30	3	-	-	30	3	30	3	38	5	38	5	38	5	38	5	38	5	38	5	38	5	38	5	38	5	38	5
3 kozienicki	181	19	48	5	40	4	33	3	15	2	9	1	9	1	9	1	9	1	9	1	9	1	9	1	9	1	9	1	9	1
4 opatowski	91	12	25	3	33	4	-	-	-	-	6	1	6	1	6	1	6	1	6	1	6	1	6	1	6	1	6	1	6	1
5 opoczyński	551	83	90	12	23	3	59	8	44	5	67	11	67	11	67	11	67	11	67	11	67	11	67	11	67	11	67	11	67	11
6 radomski	520	83	87	11	34	4	39	5	11	9	52	9	52	9	52	9	52	9	52	9	52	9	52	9	52	9	52	9	52	9
7 sandomierski	102	17	22	3	-	-	22	3	-	2	11	2	11	2	11	2	11	2	11	2	11	2	11	2	11	2	11	2	11	2
8 stopnicki	44	7	7	1	7	1	-	-	-	-	6	1	6	1	6	1	6	1	6	1	6	1	6	1	6	1	6	1	6	1
RAZEM	1940	285	336	43	163	20	197	24	110	33	206	33	206	33	206	33	206	33	206	33	206	33	206	33	206	33	206	33	206	33

Źródło: Sprawozdanie Katolickiego Związku Młodzieży Polskiej w Sandomierzu za rok 1933, Sandomierz 1934, s. 20-21.

W ciągu czterech lat liczba uczestników konkursów rolniczych zwiększyła się o 634 osoby. Wzrost ten spowodowany był wprowadzeniem nowych dziedzin współzawodnictwa, a mianowicie uprawy marchwi, kapusty, pomidorów, cebuli, ogórków i soi, a także hodowlę kur i królików. Zniknęła natomiast pielęgnacja ogródków kwiatowych. W 1929 r. największa liczba uczestników przystąpiła do konkursów w powiecie radomskim – 243, a także opoczyńskim – 214. Największym zainteresowaniem uczestników konkursów w 1929 r. cieszyła się uprawa kukurydzy. Podyktowane to było popularyzacją przez referat rolniczy tego gatunku upraw. Tak więc w 1929 r. w tej dziedzinie startowało 511 uczestników w 73 zespołach. W 1933 r. uprawa kukurydzy zmalała, natomiast na pierwsze miejsce pod względem liczby uczestników wysunęła się uprawa buraków. Jedynie w powiecie radomskim w 1933 r. odnotowano zaangażowanie we wszystkie dziedziny konkursowe. Identyczne wyniki dotyczące uprawy pomidorów, cebuli, fasoli i ogórków (w powiecie radomskim także soi) wykazują, że uprawy mogły być prowadzone przez te same zespoły.

Dla wszystkich osób, które zamierzały przystąpić do konkursów rolniczych, związek przygotował liczne szkolenia wstępne. Uczestnicy tych szkoleń mogli się zapoznać z wieloma metodami upraw roślin oraz ze wskazówkami dotyczącymi hodowli zwierząt. Np. w powiecie opoczyńskim tylko w styczniu 1930 r. odbyło się osiem takich kursów: w Smogorzowie, Drzewicy, Żarnowie, Dąbrowie, Białaczowie, Sławnie, Studziannej i Brzustowicach. Szkolenia obejmowały zagadnienia dotyczące upraw buraków, ziemniaków, kukurydzy i fasoli, a także hodowli prosiąt, królików i kur³⁰.

Związek zachęcał młodzież do nauki w szkołach rolniczych. Dla młodzieży żeńskiej proponowano szkołę w Przybyszewie (ówczesny powiat grójecki) lub w Nałęczowie (powiat lubelski). Natomiast młodzież męska mogła się kształcić m.in. w Wacynie (powiat radomski) lub w Zwoleniu (powiat kozienicki)³¹.

Przedstawiciele związku podkreślali: „edukacja rolnicza w SMP to droga do oświaty zawodowej, a przez oświatę do dobrobytu wsi polskiej i naszej Ojczyzny”³². Edukacja rolnicza i konkursy w tej dziedzinie dawały możliwość młodzieży wiejskiej zapoznania się z efektywniejszymi formami upraw, nowymi gatunkami roślin i zwierząt hodowlanych. Przyczyniało się to do podniesienia poziomu rolnictwa, młodzież zaś poszerzała swoje perspektywy działalności na roli.

Kursy rzemieślnicze

Szkolenia dla młodzieży żeńskiej

Władze związku poza działalnością w dziedzinie agrarnej podjęły edukację swych członków także w innych dziedzinach życia społecznego. W głównej mie-

³⁰ *Przysposobienie rolnicze*, Okólnik 10 (1930), nr 2, s. 6.

³¹ *Sprawy organizacyjne w naszych Stowarzyszeniach*, Okólnik 7 (1927), nr 9, s. 10.

³² *Sprawozdanie Katolickiego Związku...*, art. cyt., s. 22.

rze były to szkolenia praktyczne dla dziewcząt, umożliwiające zdobycie wiedzy i doświadczenia potrzebnego przyszłym gospodyniom domowym. Do najpopularniejszych w tej dziedzinie należały kursy gotowania oraz kroju i szycia. Tematyka pozostałych szkoleń dotyczyła pieczenia, robienia przetworów owocowych, a także trykotarstwa³³, haftu i koronkarstwa. Kadre szkoleniową stanowiły w głównej mierze instruktorki związku, nazywane także instruktorkami fachowymi. Pomocą niejednokrotnie służyły panie należące do patronatów stowarzyszeń. Korzystano również z kadry Kół Gospodyń Wiejskich³⁴.

Pierwsze wzmianki o kursach rzemieślniczych pochodzą z 1922 r. W tym roku centrala krajowa SMP zaapelowała, by stowarzyszenia poszerzyły swoją działalność o prace ręczne, np. koszykarstwo, tkactwo, wyrób kilimów, pończoch itp. Wytyczne zjednoczenia przedstawiono na zjeździe delegatów SMP diecezji sandomierskiej, który odbył się w Radomiu w dniach 1–2 lipca 1922 r.³⁵ Jeszcze w tym samym roku zorganizowano w SMP przy parafii św. Jana w Radomiu pierwsze szkolenie rzemieślnicze. Był to kurs kroju i szycia przeprowadzony przez panią Kozłowską. W tym stowarzyszeniu powstało w 1925 r. kółko hafciarskie prowadzone przez dwie druhny: Korbecką i Kwiecińską³⁶. Wzrost liczby stowarzyszeń pociągał za sobą jednocześnie wzrost zainteresowania rzemiosłem. Tę dziedzinę działalności popularyzowała w stowarzyszeniach młodzieży Janina Bojarska, wicepatronka SMP przy parafii św. Jana w Radomiu, która wygłosiła w 1925 r. na zjeździe delegowanych referat pt. *Co może dziewczę polskie zrobić dla uprzemysłowienia kraju*³⁷.

W sprawozdaniu z działalności związku w 1926 r. odnotowano, że „przez uprzemysłowienie – szwalnie, krój, roboty kobiece, kursy gotowania młodzież żeńska żywiłowo garnie się do organizacji”³⁸. Rok później Leokadia Wróblewska, związkowa instruktorka zawodowa, tak zachęcała młode dziewczęta do uczestnictwa w kursach: „Młode druhny często narzekają na monotonię pracy w stowarzyszeniach. Propozycją są kursy praktyczne, mające na celu zapoznanie się z nowymi wynalazkami w dziedzinie prac kobiecych, aby przy małym nakładzie pracy otrzymać

³³ Trykotarstwo – tu: dziewiarstwo ręczne.

³⁴ Np. SMP z Łagowa zorganizowało kurs dla gospodyń wiejskich prowadzony przez instruktorów warszawskich. Uczestniczkami tego szkolenia były również druhny ze stowarzyszenia. L. Figarski, *Parafia Łagów Koziennicki*, w: *Rocznik Diecezji Sandomierskiej na 1930 rok*, oprac. S. Grelewski, Radom [1929], s. 162.

³⁵ *Sprawy bieżące*, „Kierownik Stowarzyszeń Młodzieży” 1 (1922), nr 11, s. 271.

³⁶ W. Pośpieszynski, K. Wędzikowski, *Parafia św. Jana w Radomiu*, w: *Rocznik Diecezji Sandomierskiej...*, dz. cyt., s. 201.

³⁷ L. R[afalski], *Piąty Zjazd Delegowanych Stowarzyszeń Młodzieży Polskiej Żeńskiej 17 i 18 maja*, „Kierownik Stowarzyszeń Młodzieży” 4 (1925), nr 7, s. 214.

³⁸ Archiwum Diecezji Sandomierskiej [dalej: ADS], Akcja Katolicka (1926–1929), Sprawozdanie z działalności Związku Stowarzyszeń Młodzieży Polskiej diecezji Sandomierskiej za rok 1926, b. sygn., k. 2.

lepsze rezultaty”³⁹. W 1929 r. instruktorki związkowe przeprowadziły 38 kursów rzemieślniczych⁴⁰. Natomiast w 1933 r. w 27 kursach rzemieślniczych wzięły udział 324 druhny⁴¹.

Kursy krawieckie

Szkolenia w tej dziedzinie, prowadzone przez instruktorki diecezjalne, trwały zasadniczo sześć tygodni. Program zawierał naukę kroju i szycia kilkunastu różnych rodzajów odzieży, a także podstawy haftu. Przed rozpoczęciem kursu należało zaopatrzyć się w potrzebne materiały i przybory krawieckie⁴². Zajęcia praktyczne instruktorki często urozmaicały nauką śpiewu⁴³. Po zakończeniu szkolenia przeprowadzano egzamin praktyczny, po zaliczeniu którego uczestniczki otrzymywały świadectwa ukończenia kursu. Prace, które wykonywały druhny, można było potem oglądać na okolicznościowej wystawie przygotowanej w ognisku stowarzyszenia bądź w świetlicy szkolnej⁴⁴. Kurs był doniosłym wydarzeniem w życiu stowarzyszenia i parafii. Np. kurs kroju i szycia zorganizowany na przełomie 1927 i 1928 r. przez SMP w Zwoleniu rozpoczęto nabożeństwem w kościele parafialnym, zakończono zaś uroczystą Mszą Świętą sprawowaną przez patrona stowarzyszenia, ks. Stefana Łosińskiego. Po Eucharystii odbyła się prezentacja prac w sali Macierzy Szkolnej w miejscowym Domu Ludowym⁴⁵. Natomiast na zakończenie kursu krawieckiego w Jasionnej przybyli rodzice uczestniczek oraz członkinie sąsiednich stowarzyszeń, aby na pokonkursowej wystawie podziwiać wykonane przez druhny poduszki, serwetki, bieliznę i kostiumy⁴⁶.

W 1930 r. jedno ze stowarzyszeń zaproponowało, aby w zagadnieniach kursowych uwzględnić przygotowanie szat liturgicznych i bielizny kościelnej. Związek zaakceptował ten pomysł, wskazując jednocześnie, że poza tematyką konkursową może on być podjęty przez stowarzyszenia w formie „sobotnich robótek”⁴⁷. Poniższa tabela zawiera spis kursów krawieckich przeprowadzonych w latach 1930–1931 przez instruktorki związkowe w stowarzyszeniach żeńskich.

³⁹ L. Wróblewska, *Jak praktycznie można pracować w Stowarzyszeniach Żeńskich*, Okólnik 7 (1927), nr 9, s. 7–9.

⁴⁰ ADS, Akta Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży Polskiej (1930–1932), Sprawozdanie z działalności ZMP za rok 1929, b. sygn., k. 10

⁴¹ *Sprawozdanie Katolickiego Związku...*, art. cyt., s. 15.

⁴² *Kursy praktyczne*, Okólnik 10 (1930), nr 9, s. 18–19. Przykładowo w kursie zorganizowanym w Zwoleniu dziewczęta posługiwały się maszynami do szycia, które pożyczyły od swoich rodziców. J. Mordzińska, *Kurs kroju i szycia w Zwoleniu*, Okólnik 8 (1928), nr 3, s. 18.

⁴³ B. Drzymalanka, *Kurs haftu*, Okólnik 10 (1930), nr 8, s. 22.

⁴⁴ *Korespondencja*, Okólnik 7 (1927), nr 3–4, s. 17; *Kurs kroju*, Okólnik 7 (1927), nr 9, s. 16.

⁴⁵ J. Mordzińska, *Kurs kroju...*, art. cyt., s. 18.

⁴⁶ J. Kujdowiczówna, *Korespondencje*, Okólnik 7 (1927), nr 5, s. 11–12.

⁴⁷ *Kursy praktyczne...*, art. cyt., s. 20.

Tab. 3. Kursy krawieckie organizowane w latach 1930–1931 przez Katolicki Związek Młodzieży Polskiej w diecezji sandomierskiej

	Miejscowość	Data	Instruktor
1	Białaczów	1930	Zofia Jasińska
2	Borkowice	9 stycznia – 23 lutego 1930 r.	Zofia Jasińska
3	Sichów	1930	Zofia Jasińska
4	Wrzos	1930	Zofia Jasińska
5	Wojciechowice	od 12 lutego 1930 r.	Eugenia Stamińska
6	Przysucha	od 26 lutego 1930 r.	Eugenia Stamińska
7	Słupica	od 6 marca 1930 r.	Eugenia Stamińska
8	Szumsko	1930	Maria Ziembicka
9	Solec	15–21 marca 1930 r.	Eugenia Stamińska
10	Ciepielów	14 listopada – 21 grudnia 1930 r.	Zofia Jasińska
11	Stodoły	8 stycznia – 22 lutego 1931 r.	Kiciorówna
12	Kurozwęki	12 listopada 1930 r. – 10 stycznia 1931 r.	Maria Ziembicka
13	Bałtów	27 lutego – 8 marca 1931 r.	Kiciorówna
14	Borkowice	10–24 stycznia 1931 r.	Zofia Bieńkiewiczówna
15	Koniemłoty	28 stycznia – 15 marca 1931 r.	Zofia Bieńkiewiczówna
16	Przytyk	4 marca – 15 kwietnia 1931 r.	Kiciorówna

Źródło: Kalendarium pracy instruktorów związkowych zawarte w Okólniku z lat 1930–1931.

Można zaobserwować, że kursy krawieckie odbywały się głównie w pierwszym kwartale danego roku. Wynika to z przerwy w pracach polowych w tym okresie, dzięki czemu młodzież mogła spożytkować swój czas na uczestnictwo w szkoleniach. Zajęcia prowadziło pięć instruktorek związkowych (najwięcej kursów przeprowadziła Zofia Jasińska – pięć szkoleń, oraz Eugenia Stamińska – cztery).

W 1928 r. związek postanowił zaprezentować prace drухen szerszemu gronu. Urządzono więc wystawę związkową, która towarzyszyła VIII Zjazdowi Delegatek Stowarzyszeń Żeńskich w Radomiu odbywającemu się od 30 czerwca do 2 lipca 1928 r. Zaprezentowano wówczas ponad 600 prac krawieckich⁴⁸. Podobną wystawę urządzono w Radomiu w dniach 13–14 maja 1931 r. na XI Zjeździe SMPŻ. Druhny zobowiązane były przywieźć na wystawę po dwie sztuki bielizny dziecięcej, sukienki, gorsety, wyszywane koszule i chusteczki, a także ozdobne makaty. Do udziału w prezentacji prac zachęcano dziewczęta, które nie brały udziału w kursach, lecz wykonywały w domu różne stroje oraz kilimy i inne elementy wystroju mieszkania. Wszystkie eksponaty zostały skatalogowane, opieczętowne i opisane, drухnom

⁴⁸ J. Koziński, *Sprawozdanie z działalności...*, art. cyt., s. 99.

wręczono potwierdzenie uczestnictwa w wystawie, będące jednocześnie podstawą do odbioru prac po wystawie⁴⁹.

Kursy gotowania

Według zaleceń związku kursy gotowania powinny trwać przynajmniej tydzień. Stowarzyszenie zapewniało instruktorce noclegi z wyżywieniem, a także zwrot kosztów jej przyjazdu do parafii⁵⁰.

Na pierwszym spotkaniu zazwyczaj poruszano temat: *Znaczenie kobiety w domu i gospodarstwie. Podział pracy między mężczyzną i kobietą*. Kolejne zajęcia przeznaczano na część teoretyczną. Omawiano zawartość kaloryczną produktów żywnościowych, przepisy dotyczące higieny na stanowisku pracy, instruktaż użytkowania niektórych urządzeń i sprzętów kuchennych. Program kursu obejmował także pogadanki dotyczące zasad nakrywania i podawania do stołu oraz zachowania się przy jedzeniu. Następnie przechodzono do praktycznych zajęć kulinarnych. Uczestniczki miały za zadanie przygotować trzydaniowy obiad z uwzględnieniem różnych rodzajów potraw. Tak więc uczono się gotowania zup: ogórkowej, kartoflanki, szczawiowej, pomidorowej, grzybowej z łazankami, grochowej, a także barszczu zabielenego, krupniku, kapuśniaku i rosółu. Wśród dań mięsnych przygotowywano kotlety, klopsy, pieczeń zwyczajną i duszoną, befsztyki, flaki i bigos. Oprócz dań mięsnych kurs uwzględniał przygotowywanie potraw mącznych, z jarzyn oraz kilku rodzajów sosów. W trakcie kolejnych spotkań druhny uczyły się przygotowywania galaretek i kompotów, a także pieczenia ciast, np. pierników, tortów i kruchych ciastek. Jeśli kurs odbywał się jesienią, wówczas zajęcia poszerzano o przetwórstwo owoców. Uczestniczki musiały same pozyskać potrzebne produkty oraz sprzęt. Każda druhna musiała przynieść na zajęcia: 1 kg mąki pszennej, 0,5 kg masła, 2 l mleka, 0,3 l śmietany, mały serek, 6 jaj, 0,5 kg słoniny, a także potrzebne warzywa. Zbierano także po 3 zł na zakup pozostałych produktów. Wśród sprzętu kuchennego wymagane były: ośmiolitrowe naczynie na zupę, trzy mniejsze garnki, dwa rondle, dwie miski, miednica, patelnia, sito do mąki, stolnica, wałek do ciasta, deska do mięsa, miodniczka, kilka ścierek do wycierania naczyń, wiadra na wodę czystą i brudną, ścierka do podłogi, trzy obrusy, dwa ręczniki i mydło. Natomiast każda z kursantek miała przynieść talerz głęboki, talerz płytki, łyżkę, łyżeczkę, nóż i widelec. Należało się także zatroszczyć o białą chustkę na głowę i jasny fartuszek na ramiona⁵¹. Poniższa tabela zawiera listę kursów kulinarnych, jakie odbyły się w latach 1930–1931.

⁴⁹ *Wiadomości Związkowe*, Okólnik 11 (1931), nr 5, s. 13–14.

⁵⁰ *Wiadomości Związkowe*, Okólnik 7 (1927), nr 10–11, s. 14–15.

⁵¹ *Kursy praktyczne...*, art. cyt., s. 17–18.

Tab. 4. Kursy gotowania organizowane w latach 1930–1931 przez Katolicki Związek Młodzieży Polskiej w diecezji sandomierskiej

	Miejscowość	Data	Instruktor
1	Pęczów	1930	Eugenia Stamińska
2	Koprzywnica	1930	Eugenia Stamińska
3	Osiek	1930	Eugenia Stamińska
4	Kotuszów	1930	Eugenia Stamińska
5	Żarnów	1930	Zofia Jasińska
6	Końskie	14–23 stycznia 1930 r.	Zofia Jasińska
7	Ruda Maleniecka	21 stycznia – 2 lutego 1930 r.	Zofia Jasińska
8	Kotyszów	2–10 lutego 1930 r.	Eugenia Stamińska
9	Sławno Opoczyńskie	4–11 lutego 1930 r.	Zofia Jasińska
10	Sławno	04–11 lutego 1930 r.	Eugenia Stamińska
11	Korzeń	14–23 lutego 1930 r.	Eugenia Stamińska
12	Goźlice	19–26 lutego 1930 r.	Zofia Jasińska
13	Włostów	5–11 marca 1930 r.	Eugenia Stamińska
14	Brzóza	23 marca – 1 kwietnia 1930 r.	Eugenia Stamińska
15	Garbatka	24 lutego – 3 marca 1930 r.	Eugenia Stamińska
16	Grabów	2–10 kwietnia 1930 r.	Eugenia Stamińska
17	Ćmielów	12–24 maja 1930 r.	Eugenia Stamińska
18	Przyłęk	do 29 maja 1930 r.	Maria Ziembicka
19	Kozienice	9–17 lipca 1930 r.	Zofia Jasińska
20	Kowala-Ludwinów	od 24 sierpnia 1930 r.	Zofia Jasińska
21	Odechów	1–9 września 1930 r.	Maria Ziembicka
22	Jedlnia Kościelna	2–9 października 1930 r.	Maria Ziembicka
23	Kuczki	9–16 września 1930 r.	Maria Ziembicka
24	Tomaszów	28 września – 7 października 1930 r.	Zofia Jasińska
25	Żarnów	10–19 października 1930 r.	Zofia Jasińska
26	Kaliszany	13–21 października 1930 r.	Maria Ziembicka
27	Skaryszów	16–24 października 1930 r.	Maria Ziembicka
28	Ruski Bród	21–29 października 1930 r.	Zofia Jasińska
29	Opatów	23–31 października 1930 r.	Maria Ziembicka
30	Sady (pow. opoczyński)	3–10 listopada 1930 r.	Zofia Jasińska
31	Koprzywnica	4–13 listopada 1930 r.	Eugenia Stamińska
32	Obrazów	5–15 listopada 1930 r.	Eugenia Stamińska

	Miejscowość	Data	Instruktor
33	Bukówno	28 grudnia 1930 – 6 stycznia 1931 r.	Zofia Jasińska
34	Bartodzieje	28 grudnia 1930 – 6 stycznia 1931 r.	Kiciorówna
35	Stodoły	8–15 stycznia 1931 r.	Kiciorówna
36	Bąkowa	8–17 stycznia 1931 r.	Zofia Jasińska
37	Bałtów	17–25 stycznia 1931 r.	Kiciorówna
38	Ostrownica	18–26 stycznia 1931 r.	Zofia Jasińska
39	Świniary	22–30 stycznia 1931 r.	Eugenia Stamińska
40	Błotnica	25 stycznia – 1 lutego 1931 r.	Maria Ziembicka
41	Osuchów	28 stycznia – 7 lutego 1931 r.	Zofia Jasińska
42	Jedlnia Kościelna	2–9 lutego 1931 r.	Maria Ziembicka
43	Wólka Twarogowa	8–16 lutego 1931 r.	Zofia Jasińska
44	Wrzeszczów	10–17 lutego 1931 r.	Maria Ziembicka
45	Ostrowiec	27 czerwca – 5 lipca 1931 r.	Irena Skarbinówna
46	Staszów	8–19 września 1931 r.	Eugenia Stamińska
47	Rzeczniów	5–13 października 1931 r.	Kiciorówna
48	Sady	1931	Zofia Jasińska
49	Świężyce	1931	Eugenia Stamińska
50	Sońniczany	1931	Eugenia Stamińska

Źródło: Kalendarium pracy instruktorów związkowych zawarte w Okólniku z lat 1930–1931.

W latach 1930–1931 odbyło się łącznie 50 kursów kulinarnych. Większość z nich (32) przeprowadzono w 1930 r. Kadre szkoleniową stanowiło pięć instruktorek (cztery z nich prowadziły kursy szycia). Najwięcej kursów przeprowadziły podobnie jak w dziedzinie krawieckiej: Eugenia Stamińska – 18, oraz Zofia Jasińska – 17. Pozostałe trzy instruktorki zorganizowały łącznie 15 kursów.

Przykładowo w Kozienicach kurs gotowania trwał osiem dni (9–17 lipca 1930 r.). Prowadziła go instruktorka diecezjalna Zofia Jasińska. Uczestniczyło w nim osiem druhen miejscowego stowarzyszenia. Na każdy dzień kursu wyznaczano dwie druhy, które miały za zadanie przygotować wszystkie produkty potrzebne do zajęć w danym dniu. Tematyka kursu obejmowała głównie dania obiadowe. Zajęcia zaczynały się o godzinie 19.00, która to najbardziej odpowiadała kursantom. Po wstępnym instruktażu zabierano się do pracy, przy czym prowadząca kurs korygowała na bieżąco popełniane błędy oraz czuwała nad bezpieczeństwem i higieną pracy przy stanowiskach. Korzystając z wolnych chwil, w czasie przygotowywania posiłków dziewczęta uczyły się piosenek i ćwiczeń gimnastycznych, które miały stanowić oprawę zabawy urządzonej na zakończenie kursu. Zwieńczenie dnia stanowiła zabawa połączona z degustacją przygotowanych przez druhy potraw. Nie obyło się

bez własnoręcznie wykonanych ciast i tortów. Ksiądz patron dziękował instruktorce w imieniu kursantek, po czym dziewczęta zaprezentowały program artystyczny⁵².

Kursy dla młodzieży męskiej

Kursy rzemieślnicze nie cieszyły się zbyt dużą popularnością wśród druhow SMP. Świadczy o tym niewielka liczba wzmianek o nich w prasie związkowej oraz w rocznych sprawozdaniach. W głównej mierze były to szkolenia z zakresu rzemiosła, np. wikliniarstwa, krawiectwa czy czapnictwa⁵³. Druhowie brali także udział w miesięcznych kursach introligatorskich⁵⁴.

Naukę szycia czapek włączono do tematyki kursów na apel związku w 1930 r. Wkroczenie w ten sektor rzemiosła dawało miejsca pracy ludności polskiej. Ułożono nawet piosenkę motywującą do podjęcia działalności na tym polu:

„Polski przemysł niech nam żyje!
Przemysłowi cześć!
Bo w nim dążeń dziś się kryje
narodowych treść”⁵⁵.

W 1931 r. związek zaproponował druhom możliwość edukacji rzemieślniczej w Szkole Rzemiosł w Zawichoście. Szkoła ta prowadziła trzy działy: szewstwo, krawiectwo i stolarstwo. Aby rozpocząć tam naukę, należało mieć przynajmniej 15 lat i posiadać świadectwo ukończenia siedmioklasowej szkoły powszechnej. Kandydat musiał także pozytywnie zaliczyć egzamin wstępny. Nauka w szkole trwała cztery lata. Abiturient otrzymywał dyplom czeladnika i instruktora⁵⁶. Brak jednak informacji o zainteresowaniu członków SMP nauką w tej szkole.

Zakończenie

W ramach szkoleń społeczno-zawodowych dla młodzieży w Stowarzyszeniu Młodzieży Polskiej w diecezji sandomierskiej w latach 20. i 30. XX w. największą popularnością cieszyła się edukacja rolnicza, dająca możliwość młodzieży wiejskiej zapoznania się z efektywniejszymi formami uprawy ziemi, nowymi gatunkami roślin i zwierząt hodowlanych. Przyczyniało się to do podniesienia poziomu rolnictwa, młodzież zaś poszerzała perspektywy działalności na roli. Dziewczęta z SMP uczest-

⁵² *Korespondencja*, Okólnik 10 (1930), nr 9, s. 26.

⁵³ H. Krawczyk, S. Piątkowski, *Katolicki ruch młodzieżowy w diecezji sandomierskiej (1918–1939). Rozwój organizacyjny i najważniejsze formy działalności*, „Biuletyn Kwartalny Radomskiego Towarzystwa Naukowego” 33 (1998), z. 2–4, s. 159; ADS, Akta Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży Polskiej (1933–1934), Sprawozdanie ze Zjazdu Delegatek Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży Polskiej Żeńskiej Diecezji Sandomierskiej w dniach 9–10 czerwca 1934 r., b. sygn.; *Sprawozdanie Katolickiego Związku...*, art. cyt., s. 15.

⁵⁴ *Wiadomości Związkowe*, Okólnik 7 (1927), nr 1–2, s. 7; *Kursy praktyczne*, Okólnik 10 (1930), nr 9, s. 19.

⁵⁵ *Kursy praktyczne*, Okólnik 10 (1930), nr 9, s. 18–19.

⁵⁶ *Szkoła Rzemiosł w Zawichoście*, Okólnik 11 (1931), nr 5, s. 14.

niczyły również w kursach gotowania, kroju i szycia. Natomiast chłopcy oprócz rolnictwa uczyli się szewstwa, krawiectwa i stolarstwa. Należy zauważyć, że Stowarzyszenie Młodzieży Polskiej działające na terenie diecezji sandomierskiej stawiało sobie za cel całościowy rozwój swoich członków. Ogromną wagę przywiązywano do formacji religijnej, która miała wzmacniać ducha młodego pokolenia. Natomiast pogłębianie wiedzy teoretycznej i praktycznej, m.in. poprzez różnego rodzaju szkolenia, przygotowywało młodych ludzi do wejścia w dorosłe życie, w którym mogli skutecznie wykorzystywać zdobyte wiadomości i umiejętności.

Bibliografia

Źródła archiwalne

Archiwum Diecezji Sandomierskiej

Akta Akcji Katolickiej (1926–1929), b. sygn.

Akta Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży Polskiej (1930–1932), b. sygn.

Akta Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży Polskiej (1933–1934), b. sygn.

Źródła drukowane

Drzymalanka B., *Kurs haftu*, „Okólnik Związku Stowarzyszeń Młodzieży Polskiej Ziemi Sandomiersko-Radomskiej” 10 (1930), nr 8, s. 22.

G[rodzki] L., *Przysposobienie rolnicze*, „Okólnik Związku Stowarzyszeń Młodzieży Polskiej Ziemi Sandomiersko-Radomskiej” 9 (1929), nr 11, s. 9–11.

Grodzki L., *Przysposobienie rolnicze. Zbiór roślin konkursowych*, „Okólnik Związku Stowarzyszeń Młodzieży Polskiej Ziemi Sandomiersko-Radomskiej” 9 (1929), nr 9, s. 11–12.

Klamiński S., *Konkurs rolniczy*, „Okólnik Związku Stowarzyszeń Młodzieży Polskiej Ziemi Sandomiersko-Radomskiej” 9 (1929), nr 2, s. 9–12.

Klamiński S., *Kursy i konkursy*, „Okólnik Związku Stowarzyszeń Młodzieży Polskiej Ziemi Sandomiersko-Radomskiej” 9 (1929), nr 3, s. 5–6.

Korespondencja, „Okólnik Związku Stowarzyszeń Młodzieży Polskiej Ziemi Sandomiersko-Radomskiej” 7 (1927), nr 3–4, s. 17.

Korespondencja, „Okólnik Związku Stowarzyszeń Młodzieży Polskiej Ziemi Sandomiersko-Radomskiej” 10 (1930), nr 9, s. 26.

Koziński J., *Sprawozdanie z działalności Związku Młodzieży Polskiej w Radomiu za rok 1928*, w: *Rocznik Diecezji Sandomierskiej na 1930 rok*, oprac. S. Grelewski, Radom [1929], s. 128.

Kujdowiczówna J., *Korespondencje*, „Okólnik Związku Stowarzyszeń Młodzieży Polskiej Ziemi Sandomiersko-Radomskiej” 7 (1927), nr 5, s. 11–12.

Kurs kroju, „Okólnik Związku Stowarzyszeń Młodzieży Polskiej Ziemi Sandomiersko-Radomskiej” 7 (1927), nr 9, s. 16.

- Kursy praktyczne*, „Okólnik Związku Stowarzyszeń Młodzieży Polskiej Ziemi Sandomiersko-Radomskiej” 10 (1930), nr 9, s. 18–19
- Kursy praktyczne*, „Okólnik Związku Stowarzyszeń Młodzieży Polskiej Ziemi Sandomiersko-Radomskiej” 10 (1930), nr 9, s. 17–20.
- Mordzińska J., *Kurs kroju i szycia w Zwoleniu*, „Okólnik Związku Stowarzyszeń Młodzieży Polskiej Ziemi Sandomiersko-Radomskiej” 8 (1928), nr 3, s. 18.
- Nasze konkursy rolnicze*, „Okólnik Związku Stowarzyszeń Młodzieży Polskiej Ziemi Sandomiersko-Radomskiej” 9 (1929), nr 5, s. 6–7.
- Program pracy w Stowarzyszeniach Męskich na III kwartał 1926 roku*, „Okólnik Związku Stowarzyszeń Młodzieży Polskiej Ziemi Sandomiersko-Radomskiej” 6 (1926), nr 6–7, s. 16.
- Przysposobienie rolnicze*, „Okólnik Związku Stowarzyszeń Młodzieży Polskiej Ziemi Sandomiersko-Radomskiej” 8 (1928), nr 3, s. 13.
- Przysposobienie rolnicze*, „Okólnik Związku Stowarzyszeń Młodzieży Polskiej Ziemi Sandomiersko-Radomskiej” 9 (1929), nr 6, s. 16–17.
- Przysposobienie rolnicze*, „Okólnik Związku Stowarzyszeń Młodzieży Polskiej Ziemi Sandomiersko-Radomskiej” 9 (1929), nr 12, s. 9–11.
- Przysposobienie rolnicze*, „Okólnik Związku Stowarzyszeń Młodzieży Polskiej Ziemi Sandomiersko-Radomskiej” 10 (1930), nr 1, s. 5.
- Przysposobienie rolnicze*, „Okólnik Związku Stowarzyszeń Młodzieży Polskiej Ziemi Sandomiersko-Radomskiej” 10 (1930), nr 2, s. 6.
- Przysposobienie rolnicze*, „Okólnik Związku Stowarzyszeń Młodzieży Polskiej Ziemi Sandomiersko-Radomskiej” 10 (1930), nr 9, s. 8.
- Radwan [N], *Sprawy organizacyjne w naszych Stowarzyszeniach*, „Okólnik Związku Stowarzyszeń Młodzieży Polskiej Ziemi Sandomiersko-Radomskiej” 7 (1927), nr 9, s. 5–7.
- Radwan [N], *Sprawy rolnicze w naszych Stowarzyszeniach*, „Okólnik Związku Stowarzyszeń Młodzieży Polskiej Ziemi Sandomiersko-Radomskiej” 7 (1927), nr 9, s. 5.
- R[afalski] L., *Piąty Zjazd Delegowanych Stowarzyszeń Młodzieży Polskiej Żeńskiej 17 i 18 maja*, „Kierownik Stowarzyszeń Młodzieży” 4 (1925), nr 7, s. 214.
- Rościszewski L., *Nasze konkursy w roku 1929-tym*, „Okólnik Związku Stowarzyszeń Młodzieży Polskiej Ziemi Sandomiersko-Radomskiej” 9 (1929), nr 1, s. 7–9.
- Sprawozdanie z działalności Związku Młodzieży Polskiej w Radomiu za rok 1927*, Radom 1928.
- Sprawozdanie Katolickiego Związku Młodzieży Polskiej w Sandomierzu za rok 1933*, Sandomierz 1934.
- Sprawy bieżące*, „Kierownik Stowarzyszeń Młodzieży” 1 (1922), nr 11, s. 268–271.
- Sprawy organizacyjne w naszych Stowarzyszeniach*, „Okólnik Związku Stowarzy-

- szeń Młodzieży Polskiej Ziemi Sandomiersko-Radomskiej” 7 (1927), nr 9, s. 10.
- Szkola Rzemiosł w Zawichoście*, „Okólnik Związku Stowarzyszeń Młodzieży Polskiej Ziemi Sandomiersko-Radomskiej” 11 (1931), nr 5, s. 14
- Wiadomości Związkowe*, „Okólnik Związku Stowarzyszeń Młodzieży Polskiej Ziemi Sandomiersko-Radomskiej” 7 (1927), nr 1–2, s. 7
- Wiadomości Związkowe*, „Okólnik Związku Stowarzyszeń Młodzieży Polskiej Ziemi Sandomiersko-Radomskiej” 7 (1927), nr 10–11, s. 10–15.
- Wiadomości Związkowe*, „Okólnik Związku Stowarzyszeń Młodzieży Polskiej Ziemi Sandomiersko-Radomskiej” 11 (1931), nr 5, s. 13–14.
- Włodarski W., *Wakacje*, „Okólnik Związku Stowarzyszeń Młodzieży Polskiej Ziemi Sandomiersko-Radomskiej” 7 (1927), nr 7–8, s. 17.
- Wróblewska L., *Jak praktycznie można pracować w Stowarzyszeniach Żeńskich*, „Okólnik Związku Stowarzyszeń Młodzieży Polskiej Ziemi Sandomiersko-Radomskiej” 7 (1927), nr 9, s. 7–9.
- Współpraca z Organizacjami Starszych*, „Okólnik Związku Stowarzyszeń Młodzieży Polskiej Ziemi Sandomiersko-Radomskiej” 7 (1927), nr 3–4, s. 10.

Opracowania

- Figarski L., *Parafia Łągów Kozienicki*, w: *Rocznik Diecezji Sandomierskiej na 1930 rok*, oprac. S. Grelewski, Radom [1929], s. 145–182.
- Krawczyk H., Piątkowski S., *Katolicki ruch młodzieżowy w diecezji sandomierskiej (1918–1939). Rozwój organizacyjny i najważniejsze formy działalności*, „Biuletyn Kwartalny Radomskiego Towarzystwa Naukowego” 33 (1998), z. 2–4, s. 143–164.
- Pośpieszyński W., Wędzikowski K., *Parafia św. Jana w Radomiu*, w: *Rocznik Diecezji Sandomierskiej na 1930 rok*, oprac. S. Grelewski, Radom [1929], s. 183–206.
- Tryk K., *Osiągnięcia Stowarzyszenia Młodzieży Polskiej w zakresie kultury i oświaty w diecezji sandomierskiej w latach 1919–1934*, „Studia Sandomierskie” 13 (2006), z. 4, s. 21–34;
- Tryk K., *Powstanie i struktura organizacyjna Związku Stowarzyszeń Młodzieży Polskiej w diecezji sandomierskiej*, „Studia Sandomierskie” 15 (2008), z. 4, s. 5–52.

Abstrakt

Szkolenia społeczno-zawodowe organizowane przez Związek Stowarzyszeń Młodzieży Polskiej w diecezji sandomierskiej

Związek Stowarzyszeń Młodzieży Polskiej to jedna z najprężniejszych organizacji katolickich, która skupiała w swoich szeregach młode pokolenie okresu międzywojennego. Działała ona również na terenie diecezji sandomierskiej, gdzie w okresie swojej świetności skupiała prawie 15 tys. członków w ponad 500 oddziałach

parafialnych. Młodzież angażująca się w działalność związku czynnie włączała się w życie religijne swoich wspólnot parafialnych, jak również prowadziła ożywioną działalność kulturalno-oświatową. Ponadto członkowie organizacji mogli brać udział w różnego rodzaju szkoleniach społeczno-zawodowych, które miały przygotować ich do właściwego wejścia w dorosłe życie. Zdobyte bowiem wiadomości i umiejętności mogli skutecznie wykorzystać w pracy zawodowej. Niniejszy artykuł prezentuje szkolenia społeczno-zawodowe, które organizowano dla młodzieży z terenu diecezji sandomierskiej. Podstawą źródłową do opracowania tego tematu było przede wszystkim czasopismo omawianej organizacji, tj. „Okólnik Związku Stowarzyszeń Młodzieży Polskiej Ziemi Sandomiersko-Radomskiej”, a także informacje zawarte w Archiwum Diecezji Sandomierskiej. Artykuł poszerza stan wiedzy o działalności młodzieży katolickiej okresu międzywojennego z terenu diecezji sandomierskiej.

Słowa kluczowe: Stowarzyszenie Młodzieży Polskiej, diecezja sandomierska, szkolenia społeczno-zawodowe, organizacje katolickie

Abstract

The Socio-Professional Training Organized by the Union of Associations of Polish Youth in the Diocese of Sandomierz

The Union of Polish Youth Associations was one of the most resilient Catholic organizations that brought together in its ranks the young generation of the interwar period. It was also active in the Sandomierz diocese, where during its heyday it had nearly 15,000 members in more than 500 parish branches. Young people involved in the union were actively involved in the religious life of their parish communities, as well as carrying out lively cultural and educational activities. In addition, members of the organization could take part in various types of socio-professional training, which were to prepare them for the proper entry into adult life. The acquired knowledge and skills could be effectively used in their professional work. This article presents the socio-professional training that was organized for young people in the Sandomierz diocese. The source basis for the study of this topic was primarily the magazine of the presented organization, i.e., “Circular of the Union of Associations of Polish Youth of the Sandomierz-Radom Area,” as well as information contained in the Archives of the Diocese of Sandomierz. The article expands the state of knowledge about the activities of Catholic youth of the interwar period from the diocese of Sandomierz.

Keywords: Polish Youth Association, Sandomierz diocese, socio-professional training, Catholic organizations

